

20. Siune, K., Markus, E., Calloni, M., Felt U., Gorski, A., Grunwald, A., Rip, A., de Semir, V., Wyatt, S. (2009). *Challenging Futures of Science in Society. Report of the MASIS Expert Group*. Brussels, European Commission.
21. Stahl, B. C., Schroeder, D., Rodrigues, R. (2023). *Ethics of Artificial Intelligence: Case Studies and Options for Addressing Ethical Challenges*, Cham: Springer International Publishing, 116. DOI: 10.1007/978-3-031-17040-9.
22. *The Guiding principles on Business and Human Rights*. (2011). New York, Geneva: United Nations, 36. https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf.
23. *UK Government Publishes Response to Consultation on AI Regulation White Paper*. February 6, 2024. <https://www.huntonprivacyblog.com/2024/02/06/uk-government-publishes-response-to-consultation-on-ai-regulation-white-paper/>.
24. *UNCTAD report. Technology and Innovation: Harnessing Frontier Technologies for Sustainable Development* (2018). United Nations. https://unctad.org/system/files/official-document/tir2018_en.pdf.
25. *UNCTAD report. Digital Development: Opportunities and Challenges*, May. (2019). https://unctad.org/system/files/official-document/tdb66_d5_en.pdf.
26. Van Est, R., Gerritsen, J. B. A., Kool, L. (2017). *Human rights in the robot age: Challenges arising from the use of robotics, artificial intelligence, and virtual and augmented reality* – Expert report written for the Committee on Culture, Science, Education and Media of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE). The Hague: Rathenau Institute. <https://www.rathenau.nl/sites/default/files/2018-02/Human%20Rights%20in%20the%20Robot%20Age-Rathenau%20Instituut-2017.pdf>.
27. Yaros, O., Hajda, O., Prinsley, M.A., Randall, R., Hepworth, E. (2022). *UK government proposes a new approach to regulating artificial intelligence (AI)*. 17 August. <https://www.mayerbrown.com/en/insights/publications/2022/08/uk-government-proposes-a-new-approach-to-regulating-artificial-intelligence-ai#two> UK Government proposes a new approach to regulating artificial intelligence (AI).
28. Yefremov, A. A. (2020). Otsenka vozdeystviya algoritmov: ot tekhnologiy k pravam cheloveka [Assessing the impact of algorithms: from technology to human rights]. *Etika i «sifra»: ot problem k resheniyam*, RANKhiGS. https://ethics.cdto.center/3_7. (in Russian).
29. *Zakon Ukrayiny “Pro avtors'ke pravo ta sumizhni prava” vid 1 I hrudnya 2022 roku* [Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» from December 1, 2022] (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (in Ukrainian).

Received 10.02.24

Received in revised form 13.03.2024

Accepted 20.03.2024

DOI: 10.15421/272405

УДК 1:930.19 (043.5)

С. Ш. Айтов

Український державний університет науки і технологій, Дніпро, Україна

ІСТОРИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ: МІКРОІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

E-mail aytovspartak@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9049-5868>

Анотація. Метою статті є розкриття сутності теоретичних особливостей «мікроісторичних» концепцій як складників історично-антропологічного горизонту сучасної філософії історії та їх значущості для розвитку філософсько-історичних студій. **Методологія** цієї

роботи включає принципи комплементарності, структурності, діалогічності. У студії проблемного поля праці були застосовані методи: філософської герменевтики, системно-структурний, міждисциплінарний. Результати дослідження. У процесі осмислення розвитку когнітивних кореляцій і діалогу «мікроісторичних» теорій та інших концепцій, які утворилися в процесі динаміки історичної антропології як сучасної філософії історії, можна визначити сукупність евристичних філософсько-історичних підходів і тенденцій формування «мікроісторичного» виміру розвитку суспільств минулого. Серед них зазначимо: осмислення особистісної і мікросоціальної розмірності минулого; встановлення когнітивних кореляцій філософсько-історичних дослідів мікрооб'єктів та макрооб'єктів; інтенсифікація інтелектуального діалогу мікроісторичного горизонту філософії історії із суспільно-гуманітарними науками (психологія особистості) і зменшення інтенсивності їх теоретичного діалогу з соціологією. Наведені евристичні надбання й наукові концепти «мікроісторичного» виміру філософсько-історичних студій виявляються суттєвим компонентом у процесі розвитку концепцій історичної антропології як сучасної філософії історії. Значною мірою цей тренд проявляється в поглибленні розуміння буття людини минулого. Теоретична специфіка «мікроісторичного» горизонту є підставою для вивчення методологічних кореляцій історичної антропології як сучасної філософії історії з постструктуралістськими концепціями. У межах останніх усталеною є ідея, що законів у розвитку історичного процесу не існує, філософські студії сфокусовано на осмисленні оригінальних компонентів соціального буття минулого. Теоретичні підходи «мікроісторичного» горизонту філософсько-історичних студій до осмислення індивідуального життєвого досвіду особистості взаємодіють з концепцією «людської розмірності» динаміки науки, сформульованої Ст. Тулміном. У реалізації цього філософсько-наукового проекту теоретичні підходи «мікроісторичного» аспекту історичної антропології як сучасної філософії історії можуть бути ефективно застосовані в рефлексивному полі концепцій філософії науки, зокрема у сфері аналізу ментальності та особистісних рис вчених, що істотно впливають на особливості їх наукового світогляду і дослідів.

Ключові слова: філософсько-історичні теорії, історично-антропологічні концепції, «мікроісторія», теоретичні підходи, інтелектуальний діалог.

S. Sh. Aytov

Ukrainian state university of science and technologies, Ukraine, Dnipro

HISTORICAL ANTHROPOLOGY AS A MODERN PHILOSOPHY OF HISTORY: «MICROHISTORICAL» DIRECTION

Abstract. The purpose of this article is to reveal the essence of the theoretical features of «micro-historical» concepts as components of the historical-anthropological horizon of the modern philosophy of history, and their significance for the development of philosophical-historical studies. **The methodology** of this work includes the principles of complementarity, structure, and dialogue. In the study of the problematic field of work, the following methods were applied: philosophical hermeneutics, systemic-structural, and interdisciplinary. **Research results.** In the process of understanding the development of cognitive correlations and the dialogue of «micro-historical» theories and other concepts, which were formed in the process of the dynamics of historical anthropology as a modern philosophy of history, it is possible to determine a set of heuristic philosophical-historical approaches and trends in the formation of the «micro-historical» dimension of the development of past societies. Among them we note: the understanding of the personal and microsocial dimensions of the past; establishment of cognitive correlations of philosophical and historical experiments of micro-objects and macro-objects; intensification of the intellectual dialogue of the micro-historical horizon of the philosophy of history with the social and humanitarian sciences (psychology of the individual) and the reduction of the intensity of their theoretical dialogue with sociology. The given heuristic assets and scientific concepts of the «micro-historical» dimension of philosophical-historical studies turn out to be an essential component in the process of developing the concepts of historical anthropology as a modern philosophy of history. To a large extent, this trend is manifested in the deepening of the understanding of human existence in the past. The theoretical specificity of the «micro-historical» horizon is the basis for the study of methodological correlations of historical anthropology as a modern philosophy of history with post-structuralist concepts. They believe that there are no laws

in the development of the historical process and focus their theoretical studies on understanding the original components of the social existence of the past. The theoretical approaches of the «micro-historical» horizon of philosophical and historical studies to the understanding of the individual life experience of an individual interact with the concept of the «human dimension» of the dynamics of science, which was formulated by Art. Toulmin. In the implementation of this philosophical-scientific project, the theoretical approaches of the «micro-historical» aspect of historical anthropology as a modern philosophy of history can be effectively applied in the reflexive field of concepts of the philosophy of science, in particular in the field of analysis of the mentality and personal traits of scientists, which significantly affect the peculiarities of their scientific worldview and investigations.

Keywords: philosophical-historical theories, historical-anthropological concepts, «micro-history», theoretical approaches, intellectual dialogue.

Вступ. Проблема значущості «мікроісторичних» концепцій як складової частини історично-антропологічного горизонту сучасної філософії історії та її впливу на загальний розвиток останньої досить побіжно розглянуті в науковій літературі. У цьому проблемному полі можна зазначити дослідження окремих питань, які досить слабо корелюють одне з одним і не утворюють єдиної когнітивної системи.

Так, загальна інформація про формування «мікроісторії» як наукового напрямку дослідження ментальності й морально-етичних цінностей окремих людей і невеликих спільнот минулого наведені у праці Ю. Шлюпбома. Він розглядає інтелектуальні умови утворення «мікроісторичних» концепцій [17]. Питання кореляції «мікроісторичних» підходів і історично-антропологічного виміру філософсько-історичних студій розглянуті в зазначеній розвідці вельми побіжно.

Вельми цікаві міркування про еволюцію науково-евристичних ідей «мікроісторії» містяться у студії відомого представника цього наукового напрямку Е. Гренді. У праці про теоретичні особливості історичної антропології дослідник відзначає розвиток міждисциплінарного підходу, властивого для «мікроісторичних» пошуків [10, с. 293–294]. Втім, Е. Гренді оминув вивчення їх пізнавальних взаємодій з основними історично-антропологічними теоріями.

У праці К. Гінзбурга наведено аналіз застосування евристичних надбань «мікроісторичних» розвідок для вивчення буття людини минулого. Він вельми докладно розглядає «методологічний інструментарій» «мікроісторії», риси її дослідницької оптики. Серед особливостей «мікроісторичних» студій вчений зазначає їх когнітивні взаємодії з культурологією та соціологією [8, с. 19–20]. При цьому питання зв'язку досліджень індивідуального досвіду окремих людей минулого і загальних історичних процесів лишився за межами цього дослідження.

У дослідженні М. Петтонена про теоретичні особливості «мікроісторії» наведено міркування про кореляцію історичної реальності через призму малої та великої оптики. Зазначено наукові зв'язки досліджень історичних суб'єктів різного масштабу [15, с. 349–350]. Втім, ця важлива проблематика проаналізована вченим досить схематично, без достатнього урахування ментально-культурних особливостей цих елементів історичної динаміки.

М. Евен сфокусувала свою наукову розвідку на вивченні гендерного аспекту життя і діяльності людини минулого, що є вельми розповсюдженим у сучасних соціально-гуманітарних й філософсько-історичних студіях [5]. Однак дослідниця не розглядає ширший спектр буття і діяльності індивідуумів та мікросоціальних спільнот у різні історичні часи.

Е. Кавелл вивчає біографічні дані й життєдіяльність жінок – представниць середньовічної феодальної еліти Уельсу в контексті їх політичних і соціокультурних контактів з британськими правлячими колами [4, с. 1388–1389]. При цьому дослідниця не розглядає питання їх участі в генеруванні управлінських рішень на державному рівні, тобто на рівні великих історичних процесів.

Е. Перес аналізує проблему міжетнічних контактів у шлюбних відносинах в американському соціумі позаминулого століття [14, с. 10–11]. Водночас недостатньо

досліджено питання включення міжнародних шлюбів у суспільній динаміці цього часу.

П. Лірі спрямував студію на вивчення суспільної поведінки і соціокультурного досвіду ірландської родини у період кінця XIX – початку XX ст. [12, с. 270–271]. Однак за межами рефлексивного поля зазначеного досліджу залишилася проблема зв'язку її життєдіяльності з історичною реальністю як Ірландії, так і Великої Британії.

Слід зауважити, що праці, у яких різною мірою проаналізовано теоретичні риси цієї галузі історичної антропології як сучасної філософії історії, містять низку дослідних недоліків. Серед них можна зазначити такі. Дослідження в «мікроісторичному» рефлексивному полі філософсько-історичних пошуків не проявляють системного характеру. Студії «мікроісторичних» теоретичних підходів фокусуються переважно на вивченні окремих питань відповідного проблемного поля, а не на осмисленні їх сутнісних зв'язків. Не повною мірою проаналізовано зв'язки вивчення філософсько-історичними розвідками історичних процесів «великої» та «малої» розмірності. Поза межами розвідок пізнавальних особливостей «мікроісторії» залишилися розвідки кореляції її евристично-наукових підходів і концепцій історичної антропології як сучасної філософії історії.

Відповідно до аналізу наведеного кола досліджуваних питань метою роботи є розкриття сутності теоретичних особливостей «мікроісторичних» концепцій як складників історичної антропології як сучасної філософії історії та їх значущості для розвитку філософсько-історичних студій.

Методи дослідження Методологія роботи заснована на принципах комплементарності, структурності, діалогічності й ґрунтується на фактологічному, концептуальному й критичному матеріалі, який міститься у працях сучасних вітчизняних та іноземних фахівців з «мікроісторії», історичної антропології та філософії історії. Аналіз сутності «мікроісторичних» концепцій як складової частини історично-антропологічного горизонту сучасної філософії історії здійснено на основі низки методів дослідження. До них належать, зокрема, методи: філософської герменевтики, системно-структурний, міждисциплінарний. Застосування у статті наведених наукових методів орієнтовано на досягнення низки пізнавальних завдань.

Залучення принципу комплементарності та методу філософської герменевтики має на меті осмислення співвідношення концептуальних підходів «мікроісторичних» та історично-антропологічних дослідів як сучасної філософії історії через з'ясування їх сутності.

Втілення у праці системного принципу й системно-структурного методу спрямовано на дослідження цілісності пізнавальних рис «мікроісторії» і взаємовпливу наукових підходів «мікроісторичних» студій та історичної антропології як сучасної філософії історії. Зазначені метод і принцип сприяють розвитку і вдосконаленню проблемного поля та «інтелектуального інструментарію» останньої.

Результати дослідження. Генеза та розвиток четвертого етапу динаміки історичної антропології як сучасної філософії історії виявилися продовженням когнітивних тенденцій, характерних для «третьої хвилі» розвитку цієї науки, «історії ментальностей» [2, с. 169]. Новим у цьому етапі осмислення філософією історії сутності подій минулого й удосконалення його «методологічного інструментарію» було прагнення аналізувати сенси існування і «траєкторії розвитку» локальних елементів історичного процесу. До них належать життя окремих людей, переважно пересічних, та невеликих соціальних страт, часто таких, які виокремлюються за місцем проживання (мешканці сіл, невеликих міст або кварталів мегаполісів) минулого. Цей напрям дістав назву «мікроісторія».

Як зазначають представники цього напрямку, «мікроісторію» цікавлять дослідження та розуміння великих історичних тенденцій, але через своєрідний інтелектуальний «мікроскоп» [17, с. 14], тобто через призму аналізу таких локальних об'єктів історії, як біографії невизначених, рідше – відомих особистостей, соціальне буття та світобачення невеликих за кількістю населення громад.

Виникнення філософсько-історичної моделі «мікроісторичних» досліджень зазвичай відносять до кінця 1970-х – середини 1980-х рр. Генезі цього напрямку історичної антропології як сучасної філософії історії сприяли як процеси поступу філософсько-історичних підходів і когнітивної динаміки цієї науки, так і низка глобальних соціокультурних перетворень, які відбулися в той час. До них відносять, зокрема, руйнацію віри в суспільний прогрес та деструкцію інституціалізованих форм соціальної солідарності у вигляді політичних партій, профспілок та великих суспільних організацій [17, с. 15]. Суттєво вплинули на виникнення «мікроісторії» також соціокультурні особливості розвитку постіндустріального суспільства.

Діалектика взаємодії малих та великих об'єктів історичного процесу є важливою оригінальною рисою «мікроісторичних» досліджень. Вчені, які працюють у проблемному полі цього інтелектуального напрямку історично-антропологічного горизонту філософії історії, зокрема К. Гінзбург, Дж. Леві, Ж. Ревель, Ю. Шлюпбом та інші, аналізують ментально-культурні й побутово-повсякденні аспекти життя пересічної людини та локальних сегментів суспільств минулого. Це інтелектуальне завдання реалізується не як самоціль, а задля пояснення великих соціокультурних та соціо-економічних процесів, які відбувалися в різних історичних часах, переважно в добу пізнього Середньовіччя та в Ранній Новий час.

Такий філософсько-історичний підхід до розуміння історичної реальності об'єктивно сприяє реконструюванню різноманітних соціальних ідентичностей. Останні виникають і розвиваються в процесі функціонування розгалуженої системи зв'язків та взаємовідносин, таких як: конкуренція, солідарність, різного роду суспільні об'єднання та ін. [16, с. 115].

Вихід на рівень дослідження малих історичних процесів, який вважають актуальним прихильники «мікроісторії», засновується на інтелектуальному ґрунті глибокої деталізації вивчення локальних об'єктів минулого. Репрезентативними для розуміння алгоритмів реалізації «мікроісторичних» підходів історично-антропологічного виміру філософсько-історичних розвідок є аналіз німецькими дослідниками світобачення та суспільного буття громади прочан парафії Бельм поблизу міста Оснабрюк у Німеччині. У ході реалізації цього наукового проекту здійснено реконструкцію включно до найменших подробиць біографії сімей, мереж родичання та системи соціальних взаємодій мешканців цієї локальної суспільної страти.

Таке ретельне дослідження та відтворення сприймання світу, соціальної поведінки та повсякденного життя невеликих суспільних груп минулого логічно впливає з теоретичного ідеалу «мікроісторичного» аспекту філософсько-історичних концепцій. Він полягає в реконструкції та донесенні до сучасників неповторних образів та історичного досвіду предків. Італійський вчений Е. Гренді відзначає наукову актуальність вивчення «іншості», неповторності будь-якого історичного досвіду та інтелектуального підходу до аналізу минулого як до «іншої», відмінної від сучасності реальності [10, с. 296].

Цей теоретичний підхід бере своє джерело із засадничого для історичної антропології філософсько-історичного концепту, який на початку розвитку цієї науки висунули М. Блок та Л. Февр. Згідно з ним історик має вивчати минуле з точки зору його мешканця, а не сучасника. Очевидно, що такий філософсько-історичний підхід до студій минулого об'єктивно передбачає розуміння відмінності реалій сьогодення та минулого й ставлення до останнього як до іншого. У «мікроісторії» ця ідея була суттєво розвинута та набула нової актуальності.

Зазначене «людиноцентричне» розуміння головного об'єкта історичних студій, людини та суспільства минулого органічно поєднує представників «мікроісторії» з класичними концепціями та дослідженнями «історії ментальностей» як компонента історично-антропологічного горизонту сучасної філософії історії. На думку Е. Гренді, «мікроісторики» в будь-якому випадку лишаяться в межах «антропологічного підходу», вони реконструюють культурні феномени минулого через аналіз розмаїття соціальних практик [10, с. 296].

Із загальною теоретичною парадигмою історичної антропології як сучасної філософії історії «мікроісторію» поєднує і прагнення інтегрувати вивчення малої та великої розмірностей історичного процесу. На думку М. Петтонена, ці наукові інтенції «мікроісторії» і сьогодні є однією з її головних дослідних завдань [15, с. 347].

Один із засновників «мікроісторії», італійський вчений К. Гінзбург вважає важливою метою свого дослідження «Шпроти, раби та Біблія...» поєднання аналізу особових випадків історії та її загального ходу [8, с. 26]. Такий філософсько-історичний підхід до вивчення історичної реальності був реалізований у відомій праці того ж автора: «Сир та хробаки», у якій реконструювався життєвий шлях та уявлення про світ італійського мельника, який жив у XVI ст. [7]. У цьому ранньому дослідженні «мікроісторії» аналізувалися, переважно, «малі величини» історичного процесу, відтворення ж суспільної ментальності та діяльності було другорядним.

Із плином часу, як бачимо, наукові погляди К. Гінзбурга еволюціонували в бік більш урівноваженого з позиції співвідношення мікро- та макropідходів історично-антропологічного горизонту сучасної філософії історії.

«Людиноцентричні» філософсько-історичні підходи, методології «мікроісторії» та їх очевидний гуманістичний пафос сприяли розповсюдженню цієї дисципліни в європейських філософсько-історичних студіях, зокрема в німецькому і французькому наукових просторах.

Так, методологія цього історично-антропологічного напрямку спричинила теоретичний вплив на філософсько-історичні концепти французького вченого Е. Леруа Ладюрі, особливо на концепцію його праці «Монтайю» [17, с. 16]. Ця робота присвячена детальному аналізу та реконструкції особистісних й соціокультурних аспектів суспільного буття цього середньовічного середземноморського селища.

У Німеччині філософсько-історичні підходи «мікроісторії» розвивала наукова школа «Autagegeschichte», яка була створена в середині 1980-х років. Учасники цього наукового осередку прагнули досліджувати й осмислювати індивідуальні, неповторні елементи історичного процесу на противагу вивченню закономірних тенденцій минулого, властивих інтелектуальному баченню минулого переважної більшості спільноти істориків Німеччини [3, с. 12].

«Мікроісторія» як прояв теоретичної динаміки історично-антропологічного горизонту сучасної філософії історії має низку подібностей та розбіжностей з розумінням причинності історичних процесів і методологічних інновацій, дослідженнями попереднього етапу розвитку історично-антропологічних концепцій. Серед аналогічних пізнавальних рис можна відзначити такі.

«Мікроісторія», так само як розвідки в рефлексивному полі «історії ментальностей», має на меті осмислення психології і повсякденності людей та суспільств минулого й визнає її основним об'єктом своїх студій. Філософсько-історичні підходи «мікроісторичних» дослідів орієнтуються на дослідження когнітивного ідеалу розмаїття внутрішнього світу, духовних і культурних цінностей, світогляду людини та соціуму минулого. Для досягнення зазначених цілей «мікроісторія» широко застосовує міждисциплінарний підхід, притаманний історичній антропології.

До філософсько-історичних підходів та інноваційних рис «мікроісторії», які відрізняють її від концептуальних ідей і проблемного поля попередніх етапів розвитку історичної антропології як сучасної філософії історії, належить значно більший науковий інтерес до аналізу індивідуального життєвого досвіду та соціальної поведінки людини минулого. «Центр тяжіння» «мікроісторичного» аспекту філософсько-історичних концепцій змістився від вивчення ментальності і культурних норм і цінностей великих соціальних груп або цілого суспільства до осмислення психіки та соціокультурних аспектів буття окремих людей або невеликих спільнот минулого. Прихильники «мікроісторії» орієнтуються на реконструкцію поведінки й діяльності людей та індивідуальних і неповторних постатей.

У сучасних студіях з історичної антропології як сучасної філософії історії «мікроісторичні» розвідки є досить розповсюдженими і впливовими. Так, О. Густ аналізує

ментальність і суспільну діяльність вигнанців та їхній вплив на становлення Британської імперії на початку XIX ст. [11, с. 23–25]. М. Евен вивчає вплив жінок-інвесторів на розвиток торговельних компаній Британії на початку XVIII ст. крізь призму дослідження їх світобачення і світоглядних настанов [5, с. 4–5]. Р. Енсел осмислює ментально-культурні аспекти діяльності і формування системи уявлень про світ мандрівників другої половини XVIII ст. та їх значущість для формування образів географічного простору в європейських країнах [1, с. 1447–1448].

К. Філд і Д. Лінч вивчають світобачення і повсякденне життя африканського перукаря, який жив у Лос-Анджелесі в середині позаминого століття [6, с. 381–382]. Зазначений філософсько-історичний підхід дає змогу зрозуміти такі проблеми історично-антропологічного горизонту сучасної філософії історії, як расові й культурні відносини в соціумі; їх вплив на загальні тренди розвитку американської держави в зазначені часи. П. Моу досліджує суспільну й економічну діяльність англійських купців XVIII ст. та їх значущість для економічної динаміки цього часу [13, с. 568–569].

Висновки. Відповідно до аналізу динаміки пізнавальних взаємодій «мікроісторії» та попередніх етапів розвитку історичної антропології як сучасної філософії історії можна виокремити низку інноваційних філософсько-історичних підходів і теоретичних трендів студій малих розмірностей історичного процесу. До них належать: індивідуалізація об'єктів дослідження; філософсько-історичне осмислення теоретичних зв'язків між вивченням мікрооб'єктів та макрооб'єктів історичної динаміки; зростання інтересу до інтелектуального діалогу з гуманітарними дисциплінами (психологія особистості) й зменшення інтенсивності когнітивних зв'язків із соціологією.

Зазначені теоретичні здобутки й оригінальні методологічні риси «мікроісторичних» студій становлять істотний елемент у поступі історичної антропології як сучасної філософії історії, особливо в аспекті поглиблення розуміння значущості особистості у просторі реальності й динаміки соціальних груп і суспільств минулого. Дослідні особливості «мікроісторії» дозволяють зробити висновок про вплив на цю галузь історичної антропології як сучасної філософії історії ідей, характерних для філософії постструктуралізму. Останні заперечують закономірний характер історичного процесу й зосереджують свої теоретичні дослідження на аналізі унікальних, неповторних елементів суспільної реальності.

«Мікроісторичний» аспект філософсько-історичних концепцій дослідження та осмислення індивідуального і суспільного життєвого досвіду мають теоретичні кореляції з концепцією «людської розмірності» динаміки науки, реалізований у фундаментальній праці представника постпозитивізму Ст. Тулміна. У здійсненні його філософсько-наукового проекту відповідні філософсько-історичні ідеї та методологічні інновації були б вельми доречними, зокрема в аспектах застосування у філософсько-наукових пошуках і концепціях теоретичного потенціалу дослідження ментальності та індивідуальних суспільно-психологічних особливостей вчених, які суттєво впливають на їх наукову творчість.

REFERENCES

1. Ansell, R. (2018). Reading and writing travels: Maximillian Mison, Samuel Warring and the afterlives of European voyages. *The English historical review*. 133(565), 1446–1477.
2. Aytov, S. Sh. (2018). *Suchasna filozofiya istorii: istorychno-antrpologichny gorizont* [Modern philosophy of history: historical-anthropological horizon]. Dnipro: LIRA, 368 s. (in Ukrainian).
3. Bessmertnyy, Yu. L. (1996). V poiskah novykh resheniy [New decisions research]. V *Chelovek v krugu sem'i. Ocherki po istorii chastnoy zhizni v Evrope do nachala Novogo Vremeni*. [Human in family circle. Essays in private history in Europe before New Time beginning] (ss. 11–19). RGGU, RAN (in Russian).
4. Cavell, E. (2018). Widows, native law and the long shadow of England in thirteenth century Wales. *The English historical review*. 133(565), 1387–1419.
5. Even, M. (2019). Women investors and the Virginia company in the early seventeenth century. <https://doi.org/10.1017.> – 500 1846 X 1900037.

6. Field, K., Linch, D. (2016). «Master of ceremonies». The world of Peter Biggs in Civil War era in Los Angeles. *The Western historical quarterly*, 50(4), 43–64.
7. Ginzburg, K. (2000). *Syr i chervi* [Cheese and worms]. Nauka, 174 s. (in Russian).
8. Ginzburg, K. (2004). Shproti, raby i Bibliya : opyt mikroistorii [Sprats, slaves and the Bible: a microhistory experience]. *Novoe literaturnoe obozrenie*, 1, 18–24 (in Russian).
9. Goff Le, J. (1991). S nebes na zemlu [From heaven to earth]. *Odissey*. Nauka, 25–47 (in Russian).
10. Grendi, E. (1997). Eshche raz pro mukroistoriu [Once again about microhistory]. *Kazus*. RGGU, RAN, 291–302 (in Russian).
11. Gust, O. (2018). «The perilous territory of not belonging» : exile and empire in sir James Makintosh's letters from early nineteenth century Bombay. *History workshop journal*. 86, autumn, 22–43.
12. Liri, P. (2018). A house divided: The Murrey's of the border and the nice and decline of a small irish house. *History workshop journal*, 86, autumn., 269–290.
13. Maw, P. (2021). Provincial Merchants in Eighteenth-Century England: The 'Great Oaks' of Manchester. *The English historical review*, 145(580), 580–618.
14. Peres, E. (2018). *Colonial intimacies kinship sexuality and marriage in Southern California, 1769–1885. Before gold California under Spain and Mexica*. Norman: Univ. of Oklahoma, 396 p.
15. Pettonen, M. (2001). Clues, margins and Monade: the micro-macro link in historical research. *History and theory*, 40(3), 347–359. <https://doi.org/10.1111/0018-2656.00172>
16. Revel, J. (1996). Mikroistoricheskiy analiz i konstruirovaniye sotsial' nogo [Microhistorical analysis and construction of social]. *Odissey*, Coda, 110–127 (in Russian).
17. Shlupbom, U. (2003). Mikroistoriya: bol'shye voprosy v malom masshtabe [Microhistory: big problems in the small scale]. V U. Shlupbom U. and others, *Proshloe – krupnym planom. Sovremennye issledovaniya po mikroistorii* [Past – large plan. Modern studies in microhistory] (ss. 7–78). Aleyteya (in Russian).

Received 13.02.2024

Received in revised form 15.03.2024

Accepted 20.03.2024